

Emanuele Marini
**NAJSTVO
V ZGODNJI
FILOZOFIJI
FRANCETA VEBRA**

11-34

CP 71
20824 LAZZATE
ITALIA
AZPNEU@TIN.IT

::POVZETEK

ČLANEK OBRAVNAVA TEORIJU NAJSTVA [*Sollen*], ki jo France Veber predstavlja v svojem spisu l. 1916., ki je bil podlaga za Vebrovo doktorsko disertacijo v Gradcu. Veber, za razliko od učitelja A. Meinonga, najde lastno predmetnost najstva, ki jo predstavljajo hotenja v neposredni sorazmernosti z vrednotami. Meinong je pozitivno sprejel Vetrov prispevek in novost njegovih analiz. Veber podrobno razlaga predmetnost in strukturo najstva, njegove stopnje in vrste, in s tem orisuje osnovne črte etike kot logike nagnonske pameti, ki jo bo pozneje v svoji *Etiki* (1923) bolj temeljito obravnaval.

Ključne besede: France Veber, najstvo, etika, vrednote, Meinong.

ABSTRACT**SOLLEN IN FRANCE VEBER'S EARLY PHILOSOPHY**

*The article examines the theory of Sollen, which is presented by France Veber in his work dated 1916. This work was the basis for the doctoral dissertation of Veber in Graz. Veber, differently from his teacher A. Meinong, finds an own objectivity for the Sollen. This objectivity is presented by willing in direct proportionality with values. Meinong positively accepted the contribution of Veber and his new analysis. Veber explains in details the objectivity and the structure of Sollen, its grades and species, and in this way he gives the basic lines for the ethics as logic of the affective reason. After that, he deeply developed this logic in his *Etika* (1923).*

Keywords: France Veber, Sollen, ethics, values, Meinong.

::1. UVOD

Pričujoči članek namerava obravnavati strukturo najstva v filozofiji zgodnjega Vebra, in sicer v prvem delu Vebrove disertacije *Die Natur des Gegenstandes Sollen und dessen Beziehung zum Wert ist zu untersuchen und das Ergebnis womöglich den Grundproblemen der Ethik nutzbar zu machen*¹, sestavljene v

¹Od sedaj naprej bomo citirali iz tega spisa pod skrajšanim naslovom *Die Natur des Sollens*. Dolžina naslova je posledica tega, da je spis bil naloga za Wartingerjevo nagrado. Veber je dobil naslov naloge od samega Meinonga. Rokopis, ki je služil kot podlaga za tisk leta 2004, nosi rahlo drugačen naslov: *Die Natur des Sollens und sein Verhältnis zum Werte unter kritischer Würdigung namentlich der neusten einschlägigen Theorien zu untersuchen und das Ergebnis wo möglich den Grundproblemen der Ethik nutzbar zu machen* (Wissenschaftliche Schriftenreihe des

letih 1915-1916, ko je avtor služil kot prostovoljni vojak med prvo svetovno vojno. To je prvi poskus za ugotavljanje premetnosti *Sollen-a*, v kolikor se razlikuje od drugih vrst predmetov, ki jih je že določil Meinong. Meinong je ta spis, ki je bil počaščen z Wartingerjevo nagrado Univerze v Gradcu in nato sprejet kot Vebrova doktorska disertacija, zelo cenil.

Rokopis je bil iz raznih razlogov razglašen za izgubljenega in ni bil nikoli obravnavan v znanstvenih delih o vprašanjih, s katerimi se neposredno ukvarja Veber. Odkritje tega rokopisa leta 2004 je končno omogočilo publikacijo, na kateri temelji pričujoči članek, ki jo je uredil Kulturni center *Pavlova hiša* v Bad Radkersburgu. Besedilo zrcali mladega Vebra, doktoranda v Gradcu in njegov odziv na Meinongovo filozofijo. Spis je bil sestavljen v težkih delovnih pogojih in nikoli ni dobil končne oblike, kot bi bila potrebna za tisk. Prva tri poglavja rokopisa imajo drugačno zgodbo od četrtega, ki je bilo prvotno oblikovano kot ločen spis in je bilo podlaga za filozofski seminar leta 1916, nato pa dodano med prva tri².

S temi besedami Veber opozarja na nastajanje svojega spisa:

Ko sem potem stopil enkrat s temi mislimi pred svojega učitelja, me je uveril, da je treba tu še mnogo podrobnega dela. Potom skoraj vsakdanjega razgovaranja s svojim učiteljem in njegove vedne stvarne kritike vseh mojih nedovršenih misli sem vendar s tem dospel tako daleč, da sem lahko l. 1916 zbral vse te misli v svojem "Wartingerjevem spisu", katerega še do danes nisem mogel objaviti, ker sem ga stvarno dovršil – kot vojak – pod najtežjimi razmerami in mu zato do danes nisem mogel dati one formalne oblike, ki je na vsak način za tisk potrebna³.

Kot Veber piše v *Sistemu filozofije*, je Meinong pozitivno sprejel vsebino spisa *Die Natur des Sollens* in jo prevzel v svoji publikaciji *Über emotionale Präsentation* leta 1917:

Da pa to delo za znanost vendar ni bilo zastoj, o tem me je prepričal baš omenjeni Meinongov spis iz l. 1917, ki se [...] z glavnimi mislimi tega dela

Pavelhauses, Band 4; Znanstvena zbirka Pavlove hiše, 4. knjiga), ured. MICHAEL REICHMAYR, Kulturverein für Steiermark, Graz; Pavelhaus/Pavlova hiša, Bad Radkersburg, 2004.

²Izvod četrtega poglavja je posebej shranjen pri *Forschungsstelle und Dokumentationszentrum für österreichische Philosophie* v Gradcu in ima sledečo signaturo:

A.1.1.1. *Die Moral des empirischen Lebens* [Seminarska naloga, poletni semester 1916].

Graz, [1916]; nemščina; 44 strani; rokopis, črna tinta.

4. Kapitel der Dissertation, 4 Paragraphen.

³*Sistem filozofije. Prva knjiga: o bistvu predmeta*, Kleinmayr & Bamberg, Ljubljana, 1921, 72-73.

V opombi na začetku spisa *Die Natur des Sollens* Veber piše: "Da der Verfasser der folgenden Untersuchungen fast seit der Ausschreibung dieser Arbeit beim Roten Kreuz tätig war, seit 21. Juni v.J. [1915] aber Militärdienste leistet, muß er sowohl hinsichtlich der Form der vorliegenden Abhandlung, sowie der Spärlichkeit der darin enthaltenen literarischen Hinweise um besondere Nachsicht bitten": *Die Natur des Sollens*, VII.

[*Die Natur des Sollens*] ne samo strinja, temveč jih še v marsikaterem oziru izpopolnjuje in razširja⁴.

Anton Trstenjak piše:

Meinong selbst übernahm Webers Theorie des Sollens als des unmittelbar dem Streben zugeordneten Gegenstandes und zwar in seinem Werk "Über emotionale Präsentation" (Wien 1917)⁵.

Glavni cilj *Die Natur des Sollens* je razlaga misli, ki jih je spodbujalo branje Meinongovih spisov:

Enkrat se mi je [...] pojavila misel, kako čudno se vendar zdi, da bi ravno ena vrsta doživljajev v nasprotju z vsemi drugimi ne kazala svoje neposredne predmetnosti. Kmalu sem tudi slutil, kaj je najbrž neposredni predmet stremljenja, namreč da bi prišel v poštev edinole predmet "naj" ("das Sollen"). Te misli nisem pustil več iz rok, tako da se mi je kmalu nakopičila cela vrsta dokazov za njeno opravičenost⁶.

Veber na tak način naredi jasen korak naprej od idej, ki jih je doslej izpovedoval Meinong. Meinong je takoj prevzel te novosti v svoje delo, objavljeno leta 1917, kjer tudi za stremljenja in želje⁷ najde neposreden predmeten korelat, ki ustreza predmetu "najstvo".

Glede na relativno "novost" analize tega spisa med Vebrovimi študijami, želimo ponuditi razširjeni prikaz njegovega prvega dela; korak za korakom sledeč argumentom, s katerimi Veber opisuje in pojasnjuje naravo najstvenega predmeta⁸. Ta spis namreč ni bil nikoli obravnavan niti v Italiji, niti (zato, ker so ga imeli za izgubljenega) v drugih redkih spisih o Vebru, ki so se pojavljali v nemščini, angleščini ter slovenščini.

Tukaj se osredotočamo na prvi dve poglavji disertacije, v katerih avtor namerava podati podrobno opredelitev in opis najstvenega predmeta; izpu-

⁴*Sistem filozofije*, 73. Prim. tudi: "Meinong puncta principalia huius dissertationis accepit ac proprio systemati eam directionem dedit, quam ea exigebant, sicut ipse profitetur": SERAPHIM ZEČEVIČ, *Francisci Veber theoria de persona. Internum drama philosophi sloveni*, Éditions franciscaines, Montréal, 1954, 7, opomba 1. Prim. tudi: *Etika. Prvi poizkus eksaktne logike nagnoske pameti*, Učiteljska tiskarna, Ljubljana, 1923, 5. – Jože Hlebš pripominja, da se je Meinong skliceval na to Vebrovo odkritje kot "Vebrov zakon Sollen-a" [*Er sprach später sogar vom "Weberschen Sollensgesetz"*]: JOŽE HLEBŠ, *Christliche Philosophie der Slowenen*, Hermagoras/Mohorjeva, Klagenfurt-Ljubljana-Wien, 1997, 120; mimogrede tudi Veber pripominja to dejstvo v svojem delu *Elementarne enačbe človeške pozornosti*, "Znanstveno Društvo za Humanistične Vede v Ljubljani" 1 (1923) 35-90: 73, opomba 1.

⁵ANTON TRSTENJAK, *Franz Webers philosophisches Gedankengut im Umriß*, in Id. (ed.), *Vom Gegenstand zum Sein. Von Meinong zu Weber. In Honorem Francisci Weber Octogenarii*, Rudolf Trofenik, München, 1972, 49.

⁶*Sistem filozofije*, 72.

⁷V *Die Natur des Sollens* Veber uporablja besedo "Begehrung" (dobesedno: "želja"), medtem ko v spisih v slovenščini uporablja "stremljenje"; gre pa za isti pojem.

⁸Veber v tem spisu uporablja nemško Meinongovo tehnično terminologijo, predvsem "objekt", "objektiv". Zaradi tega uporabljamo "objekt" in "objektiv" kot tehnični prevod teh terminov, "predmet" pa kot splošni pojem. Ta terminološka razlika ni več tako ostra v poznejših Vebrovih spisih v slovenščini.

stili bomo zadnji dve poglavji, ki se ukvarjata z etiko kot logiko pravilnega hotenja in določata glavne črte “morale empiričnega življenja” izhajajoč iz predmetnoteoretičnega filozofskega vidika.

::2. NAJSTVO KOT LASTNA PREDMETNOST

::2.1. Predmet katerega doživljaja je najstvo?

:2.1.1. *Uvod*

Vodilno vprašanje Vebrovega spisa je *kaj je najstvo*. Vprašanje ima svoj pomen. Ni samoumevno vprašanje, ker najstvo ni stvar med drugimi, niti predmet neposredne čutne zaznave. Torej vprašanje, na bolj filozofski način, je “ali je najstvo predmet v najbolj pristnem smislu besede”⁹. Naperjeni doživljaji [*Erlebnisse*] predočujejo predmete – torej je treba najti tisti posebni doživljaj, ki predočuje najstvo. Veber našteva štiri splošne vrste doživljajev, ki že veljajo za Meinonga in se sprašuje, ali je mogoče obravnavati najstvo kot predmet enega doživljaja izmed njih: predstave, sodbe, čustva ter hotenja¹⁰. Prvi dve vrsti morata takoj biti izključeni.

:2.1.2. *Predstave [Vorstellungen]*

Predstave kot predmeti niso niti pozitivne, niti negativne, ampak se pojavljajo predvsem kot pari nasprotij (kot na primer par črno-belo), ki se ne smejo zamenjati z deontični predmeti. Ker je namreč *Sollen* pozitiven oz. negativen in ima lahko različno intenzivnost, ga načeloma ne more predočevati predstava (ki se nanaša na osnovo, določeno v svoji stabilnosti).

:2.1.3. *Sodbe [Urteile]*

Na drugi strani pa *sodba* ne more biti tista vrsta doživljajev, čigar neposredni predmet je najstvo kot tako, ker se sodba izraža v stavkih, v katerih gre za bitje ali ne-bitje, resnico ali neresnico “nečesa”, kar najprej mora biti dojeto ali predstavljeno. Sodba o deontičnem stanju stvari pa že predpostavlja predhodno sprejetje najstva kot takega, zato sodba ne more biti tisti doživljaj, ki prvotno predočuje najstvo. Lahko se sodi o najstvu, kot se na primer sodi o

⁹“Ob das Sollen überhaupt einen Gegenstand im echten Sinne des Wortes repräsentiert“: *Die Natur des Sollens*, 1.

¹⁰“Die vier üblichen Erlebnisklassen – Vorstellungen, Urteile, Gefühle und Wollungen“: *Die Natur des Sollens*, 2.

barvi. V teh sodbah najstva ali barve niso sprejeti kot taki, ampak se pojavljajo kot predpogoji.

Erwidert jemand, man könne über das Sollen urteilen und demgemäß dieses auch durch das Urteil erfassen, dem ist zu entgegen, daß man auch über die Farbe urteilen kann, ohne hiebei dieselbe als solche durch das Urteil zu erfassen. Wie die Vorstellung Farbe vermöge ihrer Function, den Gegenstand Farbe adäquat zu präsentieren, erst das Urteil über die Farbe ermöglicht, so setzt auch das Sollensurteil ein dem Sollen zugeordnetes Erlebnis voraus; dieses Erlebnis ist es, wonach wir suchen¹¹.

:2.1.4. Čustva [Gefühle]

Predočevalna teorija čustev [*Theorie der Gefühlspräsentation*], s katero Veber v svojem spisu v bistvu soglašaja, določa štiri predmete čustva (*dignitativi* po Meinongu): prijetno, lepo, dobro ter resnično. Ni mogoče istovetiti najstva z enim iz teh štirih predmetov, tudi če bi ga kdo istovetil z dobrim. Na enak način je treba po Vebru definirati najstvo kot različno od vrednote. Če pri vrednoti gre za obstoječi objekt, bi bilo protislovno reči, da nekaj mora biti, če že je. Obstoj tistega, kar bi moralo biti, izključi najstvo takoj, ko stvar začne obstajati.

Es ist nun nichts leichter als zu zeigen, daß man sich das Sollen als etwas vom Werte verschiedenes zu denken habe. [...] Für uns genügt der Umstand, daß der Wert eines Gegenstandes erst durch dessen Existenz so recht in Erscheinung tritt, während das Sollen durch ebendieselbe Existenz aufgehoben wird¹².

:2.1.5. Hotenja [Wollungen]

2.1.5.1. Predočevalnost hotenj

Veber sprašuje, ali so hotenja (objekti hotenja so po Meinong *desiderativi*) predočevalni doživljaji, saj tega vprašanja strokovnjaki ne rešujejo enoznačno. Predstava je trpen doživljaj, sodba pa je, v zvezi s predmetom, aktivna. V nagnskem življenju [*Gemütsleben*] paru predstava-sodba odgovarja par čustvo-hotenje. Hotenja se razlikujejo od sodb, kot se čustva razlikujejo od predstav. Če čustva niso brez predočevalne funkcije, čeprav so različna od predstav, je na enak način to treba povedati tudi za hotenja, ki pa, čeprav se razlikujejo od sodb, vendar na nek način imajo svoj predmet: "Die Wollungen sind im

¹¹Die Natur des Sollens, 2.

¹²Die Natur des Sollens, 3.

Vergleich zu den übrigen Erlebnissen als Praesentationserlebnisse aufzufassen”¹³.

Najstvo se lahko pojmuje kot predmet v pravem pomenu, le če ga razumemo kot predstavljenega od hotenja [*Wollung*], ki ima kot predpogoj odgovarjajoče vrednotenje/vrednostno sodbo [*Werthaltung*].

Zunächst ist ein Umstand anzuführen, der auch von der Werttheorie der letzten Zeit beigebracht wurde, die Tatsache nämlich, daß jede Wollung eines Gegenstandes die “Werthaltung” eben dieses Gegenstandes voraussetzt¹⁴.

Kljub temu, da vrednostni predmeti dobivajo svojo vrednoto prek svoje eksistence [*Existenz*] ali obstoja [*Bestand*], si človek lahko želi teh predmetov kot smoter, le če (še) ne eksistirajo ali ne obstajajo.

Wie wir schon oben einmal angedeutet haben, erhalten “Wertgegenstände” nur durch deren Existenz oder Bestand ihren Wert; wollen kann man jedoch diese Gegenstände nur dann, wenn sie eben noch nicht existieren bzw. bestehen; dieselben zu wollen, wenn sie ohnehin schon z.B. existieren, wäre nicht nur absurd, sondern ist auch innerlich unmöglich¹⁵.

2.1.5.2. Najstvo kot predmet hotenja

Najstvo je torej lastni predmet hotenja in se lahko nanaša samo na nekaj, kar še ne eksistira ali ne obstaja ali čigar eksistenca (ali obstoj) bi bila nosilec ustrezne vrednote. Slovnično namreč, ko izražamo željo ali hotenje z glagolom v konjunktivu, lastni predmet hotenja ali želje služi kot neposredno prislovno določilo glagola, ki izraža željo.

Wenn wir die Aussage fällen, der Gegenstand O ist, dann aber ausrufen, der Gegenstand O’ sei, in beiden Fällen sind wir [...] nur den Gegenständen O und O’ gewidmet: wie wir im ersten Falle nicht z.B. and die Vorstellung von O denken, so im zweiten nicht an die Begehrung von O’¹⁶.

Z drugimi besedami: ko si želimo eksistenco O’-ja, ki bi, če bi bila istinita, nosila ustrezno vrednoto, hotenje neposredno predočuje pozitivno najstvo, naperjeno na eksistenco O’-ja.

Če, glede na vsebino [*Inhalt*], dalje preiskujemo doživljajske korelate [*Erlebniskorrelate*] zgoraj navedenih optativnih stavkov, lahko pridemo do misli, da ti stavki nekaj povejo, in sicer da pripisujejo predmetu stavka to, kar pomeni najstveni stavek “naj se zgodi”, “naj bo tako” ali sam glagol “morati”. Na tak način bi ti stavki postali istovetni takovostnim sodbam [*Soseinsurteile*], ki

¹³Die Natur des Sollens, 3.

¹⁴Die Natur des Sollens, 5.

¹⁵Die Natur des Sollens, 5-6.

¹⁶Die Natur des Sollens, 8.

se nanašajo na načine bitja danega predmeta. Toda tisti najstveni doživljaji „unterscheiden sich von den übrigen Soseinsurteilen nur dadurch, daß ihr „Urteilmaterial“ durch die Begehrung desjenigen Gegenstandes, der durch sie gedacht wird, gegeben ist”¹⁷. Ko povemo, „žoga je okrogla”, je predmet sodbe predstava okrogle žoge; ko pa rečemo, „žoga se mora kotaliti”, je predmet želja, naj se žoga kotali, in ne more biti predstavljen brez tega najstvenega doživljaja.

Veber na tak način zaključí svojo argumentacijo:

Von der Frage, ob Wollungen überhaupt praesentieren ausgehend, sind wir auf Sprachformen der Ausrufe gestoßen, die sich auf aktuelle Begehrungen gründen. Weiters haben wir gesehen, daß sich diese Ausrufe auf Gegenstände der zugeordneten Begehrungen beziehen, wobei wir diese Beziehung der Beziehung irgendwelcher Urteile zu deren Gegenständen ganz analog fanden. Schließlich erkannten wir, daß sich die durch Ausrufe repräsentierten Aussagen von sonstigen Aussagen nur hinsichtlich des ihnen eigentümlichen Inhaltes unterscheiden; als einzige Möglichkeit, diese geforderte Inhaltsdifferenzierung natürlich durchzuführen, ergab sich die Auffassung der Begehrungen als der jenen Aussagen zugehörigen „Urteilmaterien”¹⁸.

„Izrazi v konjunktivu” o danem predmetu predpostavljajo dejansko željo tega predmeta; drugič, ti izrazi implicirajo posebno lastnost zelenega predmeta, ki ga zaznamujejo glagolske oblike kot „naj bo”, „naj se zgodi”, „mora”. Ob upoštevanju tega je jasno, da to lastnost predmeta predočujejo prav želje [*Begehrungen*]. *Sollen* lahko predočujejo le hotenja in želje (ki so vrsta hotenja) in to predočevanje je predmetna posebnost, ki je značilna za predmet teh izrazov.

Dies vorausgesetzt, wird die oben ausgesprochene Vermutung, diese Eigenschaft werde durch Begehrungen praesentiert, evident gewiß. Wir haben schon in den einleitenden Ausführungen erkannt, daß das „Soll” nur von den Wollungen praesentiert werden könne, jetzt sehen wir, daß dieses „soll” die gegenständlich charakteristische Inhaltsdifferenzierung unserer Aussagen darstellt; daß dieses „soll” von den Begehrungen als psychologischen Voraussetzungen der besagten Aussagen auch tatsächlich praesentiert wird, scheint dem Angeführten zufolge keinem Zweifel mehr zu unterliegen¹⁹.

2.1.5.3. *Možen ugovor*

Na tej točki Veber domneva možen ugovor proti tej misli, in sicer da se takšno najstvo lahko predoči, brez da bi bil predmet v pravem pomenu ter se

¹⁷*Die Natur des Sollens*, 9.

¹⁸*Die Natur des Sollens*, 9.

¹⁹*Die Natur des Sollens*, 10.

lahko dojame kot sklop objektivov²⁰; takšen sklop se nahaja na isti ontološki ravni kot njegove komponente:

Jede Begehrung setzt [...] eine “phantasiemäßige Werthaltung” des Begehrten voraus: ins Gegenständliche übertragen, heißt dies soviel, als der begehrte Gegenstand hätte einen Wert, wenn er beispielsweise existierte. Im Sinne unseres Einwandes wäre darnach das Sollen als der Komplex der Objektiv: Der Gegenstand O existiert nicht, O hätte Wert, wenn er existierte – aufzufassen. Falls sich diese Auffassung bewahrheiten sollte, dann wäre [...] dem Sollen die Eigengegenständlichkeit prinzipiell abzuspochen: es würde sich von jedem beliebigen Komplex eben nur durch jene Objektiv unterscheiden²¹.

Takšen ugovor po Vebru vendar ni upravičen. Kompleks zgoraj navedenih objektivov se lahko ustrezno dojame prek psihičnih doživljajev, za katere hotenje ni potrebno. Toda najstva, kot smo videli, ni mogoče dojeti kot predmeta niti predstav, niti sodb, čigar predmeti – enako velja za komplekse – kot objektivni ne rabijo niti hotenja, niti želje za svoje dojetje. *Sollen*, nasprotno, je mogoče dojeti le prek hotenja zato, ker je teleološko naperjen končni predmetnosti, ki kot taka (še) ne eksistira/obstaja.

::2.2. Določanje najstvenega predmetnega statusa

:2.2.1. Analogija s silogizmom

2.2.1.1. Uvod

Da bi razumeli status najstva, Veber predlaga analogijo s tem, kar se dogaja v silogizmih. Predmete želimo zato, ker bi, če bi obstajali ali eksistirali, imeli vrednost, ki jo ocenjuje ustrezno vrednotenje. Najstvo razpoznavamo s postopkom, ki je navidezno podoben silogizmu. Vendar najstvo ne sledi predpostavkam na enak način, kot zaključek sledi premisam v silogizmu. Zaključek je na enaki predmetno-ontološki ravni kot objektiv, ki imajo vlogo premis. Čeprav obstaja formalna analogija, najstveni doživljaj predpostavlja obe predpostavki in se na njun predmet nanaša kot na svojo osnovo, četudi ostane od tega ontološko drugačen.

Z drugimi besedami:

Die Objektiv: Der Krieg verlangt seiner Größe entsprechende Opfer, Der jetzige Krieg ist der größte Krieg – entsprechen also genau den Objektiv:

²⁰Veber se tukaj sklicuje na Meinongovo predmetnostno teorijo, po kateri se preprosti predmeti lahko kombinirajo v “predmete višjega reda” [*Gegenstände höherer Ordnung*], ki se delijo v relaksije in komplekse.

²¹*Die Natur des Sollens*, 11.

Der Gegenstand O existiert nicht, Wenn es existierte, besäße er Wert. Die letzteren Objektive bilden auch den Grund der Begehrung, während deren adäquate Erfassungen (Urteile, Phantasie-Werthaltung) wie oben die Praemissen als psychologische Voraussetzungen fungieren²².

Predmet želje, in sicer *Sollen* danega stanja stvari, je treba razumeti kot implikat objektivov "Objekt O ne obstaja; če bi obstajal, bi bil vreden"²³. Zato je jasno, da ni to kompleks predmetov, saj ima vsak implikat svojo predmetno kvaliteto in se bistveno ter ontološko razlikuje po lastnosti deja²⁴ (tj. zaradi hotenja) od predmetov/objektov, čigar implikat je. Če bi *Sollen* bil predmet višjega reda, bi njegovo dojetje bilo mogoče prek istih doživljajev, ki lahko dojemajo predmete od njega nižje (predmete, ki služijo kot smoter hotenja). Implikacija je pa "ontološki preskok" v predmetnem svetu, ki zahteva "spremembo deja", zaradi česar dojetje implikata (v tem primeru: najstva) zahteva drugačen dej, ki mu je ustrezno urejen.

2.2.1.2. Definicija

Sollen se lahko opredeli kot *predmet hotenja* ter se označi kot sledi:

1. Das Sollen ist gegebenenfalls positiv oder negativ, während jeder Komplex hinsichtlich dieser beiden Eigenschaften indifferent ist;
2. Das Sollen kann durch Erlebnisse des "Geisteslebens" prinzipiell nicht erfaßt werden, während der Komplex seiner Natur nach durch eben diese Erlebnisse erfaßt wird;
3. Das Sollen kann in Analogie zum Schlusse nur als Implikat der die Begehrung eines Gegenstandes begründenden Objective, nicht als deren Komplex angesehen werden²⁵.

Stremeti, hoteti, želiti je mogoče le v smeri predmeta [*Gegenstand*], čigar obstoj je dopusten in možen, vendar ne aktualen. To, kar velja za hotenje, velja tudi za ne-hotenje, se pravi za primere, ko se želi neobstoj obstoječega predmeta. Prav tako si lahko zamislimo nekakšno "vmesno stopnjo" med hotenjem in ne-hotenjem, se pravi stopnjo intenzivnosti. Te tri lastnosti: *pozitivnost*, *negativnost*, *intenzivnost* opisujejo vsako vrsto hotenja in omogočajo "klasifikacijo" raznih vrst hotenja: želja, stremljenje, hrepenenje, zahteva, itd.

Ich weise hiermit die Annahme einer Mehrheit von Wollungsgegenständen, wie eine solche beispielsweise bei den Vorstellungen zutrifft, als unbegründet

²²Die Natur des Sollens, 13.

²³Slovensko terminologijo *vreden/nevreden* prevzemamo iz Vebrove *Etike*.

²⁴V *Sistemu filozofije* Veber pojasni razliko, ki je bila že Meinongova, med *dejem* [*Akt*] in *vsebino* [*Inhalt*]: dej identificira doživljaj kot tak, medtem ko se vsebina nanaša že na predmetnostno stran, vendar ne spreminja "ontološke" kvalitete doživljaja.

²⁵Die Natur des Sollens, 14.

zurück. Der direkte Aspekt der Wollungen bietet uns nur eine Dreiheit praesentierender Merkmale: dieser praesentierenden Dreiheit hat eine dreifache Differenzierung am Wollungsgegenstande zu entsprechen. Daß letzteres Postulat im Sollen seine Erfüllung findet, dürfte im Hinblick auf die schon erwähnten drei Sollensqualitäten: Positivität des Sollens, Negativität des Sollens, Sollensgrad – keinem Zweifel mehr unterliegen²⁶.

2.2.1.3. *Pojasnilo*

V domišljjskih hotenjih to postane še bolj jasno, saj v tem primeru predmet volje ne nosi s sabo nobenih motenj. V teh hotenjih je jasno, da se želeni predmet zaradi našega hotenja razlikuje od drugih sočasnih predmetov, na katere ni naperjen naš dej hotenja; potem je jasno, kar se tiče tega želenega predmeta, kaj je opredeljevalna kvaliteta *Sollen*-a kot lasten predmet hotenja. Veber razlaga kako lahko po določenem času in vajah pozornost osredotočamo le na to karakteristiko najstva in jo očistimo vseh odsevov, ki lahko prihajajo nanjo od konkretnega predmeta, ki ga zamišljamo kot želenega. Razlog za to je psihološki zakon: vsak doživljaj je sestavljen iz deja in vsebine, ampak obstajajo nekateri doživljaji – kot predstave – kjer vsebina ima prednost pred dejem, in drugi – kot so mnjenja in čustva –, v katerih velja obratno dejstvo. V hotenjih je predmetno-predstavitveni del še bolj skrit kot v čustvih.

Jetzt erst sind wir in der Lage, anzugeben, wo die Schwierigkeiten der ganzen Untersuchung stecken. Durch das ganze Gebiet des Psychischen, von den Vorstellungen angefangen bis zu den Wollungen, erstrecken sich die zwei Reihen des Aktes und des Inhaltes. Aus der bisherigen Darstellung ist der bemerkenswerte Umstand zu entnehmen, daß Akt sowie Inhalt Größen aufweisen, die sich beim Akte auf die Intensität des Erlebens, beim Inhalt auf die der praesentierenden Function beziehen. [...] Genauso wie bei den Vorstellungen das "Inhaltmaximum" ein "Aktminimum" nicht ausschließt, so ist bei allmählicher Veränderung dieser Größen nicht anzunehmen, daß bei den Wollungen das Maximum des Aktes ein Inhaltsminimum ausschliesse. Damit sind wir wieder beim Punkt angelangt, um den sich die ganze bisherige Untersuchung gedreht hat: auch die Gegenüberstellung des Akt- und Inhaltsmomentes spricht dafür, daß Wollungen praesentieren. Sie unterscheiden sich von den sonstigen Erlebnissen in der Hinsicht nur darin, daß sie eben nur ein Minimum an Inhaltsfunction aufweisen²⁷.

²⁶Die Natur des Sollens, 20.

²⁷Die Natur des Sollens, 23.

:2.2.2. *Najstvo kot možen predmet trditve*

Drugi razlog, ki pojasnjuje, kako je *Sollen* predmet v pravem pomenu besede, je dejstvo, da lahko izjavimo smiselne trditve o njem. Če rečemo, da "nekaj mora pozitivno biti", to ne pomeni isto, kot če bi rekli, da "nekaj je rdeče barve". Če ne želimo, da bo prvi izraz le en sklop besed brez smisla, je nujno, da je najstvo predmet sam po sebi. Tudi iz tega razloga je Veber lahko opredelil tiste tri lastnosti, ki smo jih izpostavili zgoraj: pozitivnost, negativnost, intenzivnost. Ob predpostavki, da je najstvo brez predmetnosti, bi vse to naletelo na gluha ušesa.

:2.2.3. *Splošni prikaz*

Ob zaključku prvega poglavja svojega dela Veber še enkrat poudarja, da svojih sklepov ni mogel v celoti dokazati tudi zaradi situacije, v kateri je svoje raziskave opravljal. Kljub temu avtor predlaga končno shemo, ki je po našem mnenju koristna kot pojasnilo vsega tega, kar je Veber doslej obravnaval.

Die Eigengegenständlichkeit des Sollens folgt:

A) Direkt aus der Möglichkeit, über das Sollen sinnvolle Aussagen zu machen, ohne hierbei bestimmte Gegenständlichkeiten mitdenken zu müssen.

B) Indirekt aus der Willenspraesentation.

I. Die Willenspraesentation folgt:

1) Indirekt Erlebnissen,

a) aus dem Vergleich der Wollungen zu den übrigen

b) aus der alle Erlebnisse umfassenden Gegenüberstellung des Akt- und Inhaltsmomentes;

2) Direkt

a) aus dem Umstande, daß Wollungen die einzige psychologische Voraussetzung gewisser Aussagen bilden,

b) aus dem Aspekten des gewollten Gegenstandes;

II. Die Identität des Sollens mit dem Willensgegenstande folgt:

1) Nach A indirekt aus der Unmöglichkeit, daß das Sollen durch irgendeine der übrigen Erlebnisklassen praesentiert werde;

2) Direkt

a) aus dem Umstande, daß das Sollen allein die durch den Willen fundierten Aussagen gegenständlich zu differenzieren vermag,

b) aus der Aehnlichkeit des Willensprocesses mit dem Schlusse²⁸.

²⁸Die Natur des Sollens, 25.

::3. OPREDELITEV IN ZAKONI NAJSTVENEGA PREDMETA

Po ugotavljanju identitete *Sollen*-a, Veber namerava še posebej predstaviti posamezne značilnosti, ki ga razlikujejo od drugih predmetov.

::3.1. Pozitivnost in negativnost

Sollen je mogoče opredeliti kot pozitivnega ali negativnega. Kot si lahko želimo ali ne želimo predmet, tako lahko o njem rečemo, da naj bo ali naj ga ne bo. *Sollen* v prvem primeru pripada bitju danega predmeta, v drugem primeru pa njegovemu ne-bitju. Glede na vse rečeno bi lahko kdo ugovarjal, da ta nasprotnost pripada le najstvenim predmetom, ampak sam *Sollen* ostane ločen od vseh pozitivnosti in negativnosti.

Vendar tu ne gre za to, da se ugotovi pozitivnost in negativnost v zvezi s predmeti, na katere je najstvo naperjeno. Vse, kar je Veber doslej izvedel, ostane še naprej veljavno, saj gre tukaj za *Sollen* sam, ne pa za njegov predmet. Medtem ko glede pozitivnosti *Sollen*-a ni težav, saj ta sovпада s hotenjem samim, se mora negativnost, navadno izražena kot "objekta O naj ne bo", dojemati kot lastnost *Sollen*-a samega, se pravi, da je treba pripisati zanikanje modalnemu glagolu, ne pa glagolu v nedoločniku, torej predmet O "ne-mora biti", ne pa "mora ne-bit". To je najbolj očitno v klicialnih izrazih, v katerih celo izgine zanikanje najstva: "Nikoli!", "Nemogoče!", "Proč!". V teh primerih je obstoj O-ja sprejet kot nezaželen; ne-najstvo, *Nichtsollen*, tu dobiva svojo največjo intenzivnost. Tukaj ne gre za pomanjkanje najstva ali želje, ampak za hotenje še večje intenzivnosti. Predmet hotenja je vedno *Sollen*, vendar negativen *Sollen*, negativno najstvo, za katerega je značilna ontološka negativnost.

Če bi negativnost najstva pomenila hoteti neobstoj predmeta, bi to pomenilo opredeliti *Sollen* v zvezi z želenim predmetom. Lahko si pozitivno želimo neobstoj O-ja, toda enako gotovo je možno negativno želeto obstoj O-ja, brez da s tem istočasno dojamemo neobstoj O-ja.

Ko negativno hotenje doseže določeno intenzivnost, se ta fenomen bolje izraža z glagolom "zgražati se" [*verabscheuen*]. Če se zgražam nad nečim, to pomeni, da si z maksimalno intenzivnostjo želim neobstoj tega. Ta glagol ne vsebuje zanikanja in tako odstrani vse dvome o dejstvu, da sam *Sollen* lahko ontološko opredelimo kot pozitivnega ali negativnega. Lahko želimo, da nekaj bo ali pa se zgražamo nad njegovim obstojem, brez potrebe, da mislimo na neobstoj O-ja: "Wird nun z.B. die Existenz von O verabscheut, so wird eben

diese Existenz als solche verabscheut; an die Nichtexistenz von O braucht hiebei überhaupt nicht gedacht zu werden”²⁹.

::3.2. Intenzivnost

Skupaj s pozitivnostjo in negativnostjo tudi intenzivnost naravno pripada *Sollen*-u: ponavadi se zgodi, da določeni predmeti “morajo biti” bolj kot drugi in to se vidi še posebej v konfliktih, ki vodijo do odločitve.

Veber v nekem smislu verjame, da so čustveni doživljaji, kot npr. želja za obstoj predmeta ali veselje zaradi uresničitve tega obstoja, ki ga spodbuja vrednost tega obstoja, enakovredni. Enakovrednost doživljava predpostavlja enakovrednost njihovih objektivov, in sicer: “Predmet mora obstajati” in “Obstoj O-ja ima vrednost”. Če merimo intenzivnost teh objektivov, potem imamo, da “Obstoj O-ja ima vrednost intenzivnosti A”, pa tudi, po istovetnosti, da “O mora obstajati z intenzivnostjo A”³⁰.

Intenzivnost je tesno povezana s pozitivnostjo in negativnostjo *Sollen*-a, kot smo obravnavali zgoraj. *Sollen* kot splošen predmet, ko ga konkretno ne doživljamo (tj. ko ga na splošno mislimo ne glede na posamezno pozitivnost ali negativnost), ne more biti možen predmet doživljaja in zato ne predočuje razlik v stopnjah. Zaradi tega si lahko mislimo, da intenzivnost ne pripada *Sollen*-u samemu, ampak njegovi pozitivnosti ali negativnosti, kot če bi ti lastnosti bi podobni svetlosti barve v odnosu do barve same. Vendar po Vebru ni tako:

Schaut man sich jedoch die Positivität bzw. Negativität des Sollens nur etwas näher an, sieht man, daß diese beiden Eigenschaften jede Intensität prinzipiell ausschließen. Die Positivität bzw. Negativität, die wir nicht nur beim Sollen sondern auch bei Objekten vorgefunden haben, kennt [...] kein Limitieren zur Null und folglich auch keine Größe³¹.

Zato, ker intenzivnost ne pripada niti čistemu *Sollen*-u, niti njegovi pozitivnosti ali negativnosti samim po sebi, ostaja še vedno “tretja pot”, po kateri intenzivnost pripada *Sollen*-u, določenemu po svoji pozitivnosti in negativnosti.

²⁹Die Natur des Sollens, 36.

³⁰Prim. Die Natur des Sollens, 40-41.

³¹Die Natur des Sollens, 42.

::3.3. Odnos med najstvom in vrednoto; najstveni zakoni

:3.3.1. Najstvo in vrednota

Lastnosti, ki smo jih doslej pregledali, pripadajo imanentni vsebini *Sollen*-a kot predmeta in so brez sklicevanja na druge predmete. Vendar pa obstajajo tudi druge lastnosti. Te Veber imenuje "konsekutivne lastnosti" [*konsekutive Eigenschaften*] in omogočajo odkrivanje odnosa med najstvom ter drugimi predmeti.

Hotenje danega predmeta zahteva vrednotenje istega predmeta. Le objektivni se lahko sprejemajo kot zaželeni ali dolžni in se lahko dojemajo kot dolžni, če je njihova realnost istočasno dojeta kot vredna. Upoštevati moramo namreč zakon dojetja:

Um die Konsequenz des soeben Gesagten zu erkennen, brauchen wir uns bloß das schon erörterte erfassungstheoretische Gesetz ins Gedächtnis zurückzurufen, das besagt, daß die innere Unmöglichkeit, einen Gegenstand O in bestimmter Weise zu erfassen die entsprechende innere Unmöglichkeit eben dieses Gegenstandes impliciert. Diesem Gesetz gemäß kann also ein Objektiv prinzipiell nicht gesollt sein, falls der Tatsächlichkeit dieses Objektives kein Wert zukommt³².

Če se *Sollen* ne more nanašati na objektivne, katerim ne more pripadati vrednota, sledi morda, da nujno pripada objektivom, ki so občutljivi na vrednote? Na to vprašanje Veber odgovori pritrdilno: "Hat die Tatsache eines Objektives Wert, dann kommt dem letzteren, wenn es nicht tatsächlich ist, evidentermaßen das Sollen zu"³³.

Veber opredeli *Sollen*, glede na Meinongovo taksonomijo, kot idealen predmet ali idealno lastnost. Če za realne predmete ni mogoče sklepati na njihov realen obstoj iz "zgolj možnosti" njihovega obstoja, za idealne predmete pa velja zakon, da "Wenn eine ideale Eigenschaft nur einem Gegenstand zukommen kann, dann kommt sie diesem Gegenstand auch notwendig zu"³⁴. Iz tega sledi, da za razliko od barve predmeta, ki temu pripada le tako rekoč "od zunaj", idealne lastnosti temeljijo tako rekoč "a priori" na predmetih, ki jim pripadajo. Najstvo kot idealna lastnost torej pripada predvsem tistim objektivom, ki bi, če bi bili dejanski, bili sami po sebi vredni.

Na temelju vsega tega Veber lahko sklepa:

Weiß man nun von einer idealen Eigenschaft, daß sie nur auf Grund

³²Die Natur des Sollens, 45.

³³Die Natur des Sollens, 45.

³⁴Die Natur des Sollens, 46.

bestimmter Voraussetzungen bestehen kann, dann kann man auch sagen, daß sie durch ebendiese Voraussetzungen fundiert und mithin notwendig wird. Bezüglich des Sollens erkannten wir, daß es Objektiven nur unter der Voraussetzung zukommen kann, falls deren Tatsache Wert hat. Ist nun Letzteres der Fall, dann sind nach Obigem die betreffenden Objektive, wenn sie nicht tatsächlich sind, notwendig gesollt. Da sich demgemäß die Objektive: Die Existenz von O hat Wert, O soll existieren – gegenseitig implicieren, sind sie als aequivalent anzusehen, was zu beweisen war³⁵.

3.3.1.1. *Osnovni zakoni Sollen-a*

Vse, kar je bilo doslej povedano, velja seveda tudi za negativno najstvo, v kolikor je realnost nevredna, vendar obstaja. Saj si ne moremo pozitivno želeli stvarnosti, ki že obstaja, niti pa je negativno želeli, če ta že ne obstaja. Niti ne moremo pozitivno želeli ne-realnosti objektiva, če ta ne-realnost že obstaja, niti je negativno želeli, če že ne obstaja. Iz teh razlogov lahko Veber povzame vse kot sledi:

I. Das positive Sollen kommt nur zu:

- a) der Existenz des Gegenstandes O, falls diese nicht besteht, jedoch wertvoll wäre, wenn sie bestünde;
- b) der Nichtexistenz des Gegenstandes O, falls diese nicht besteht, jedoch wertvoll wäre, wenn die bestünde.

II. Das negative Sollen kommt nur zu:

- a) der Existenz des Gegenstandes O, falls diese besteht und Unwert hat;
- b) der Nichtexistenz des Gegenstandes O, falls diese besteht und Unwert hat³⁶.

3.3.1.2. *Konsekvenca*

Ti štiri zakoni Sollen so bistvenega pomena za Vebra in mu omogočijo, da doseže namen, ki je že bil predlagan v naslovu spisa: raziskati naravo najstva in njegov odnos do vrednote. Iz teh zakonov lahko prevzamemo naslednje konsekvence, če upoštevamo, da namesto pozitivne želje po danem objektivu, lahko želimo njegovo nasprotje in obratno.

I. Das positive Sollen kommt zu:

- a) der Existenz von O, falls der Nichtexistenz von O das negative Sollen zukommt;
- b) der Nichtexistenz von O, falls der Existenz von O das negative Sollen zukommt.

³⁵Die Natur des Sollens, 46.

³⁶Die Natur des Sollens, 47.

II. Das negative Sollen kommt zu:

- a) der Existenz von O, falls der Nichtexistenz von O das positive Sollen zukommt;
- b) der Nichtexistenz von O, falls der Existenz von O das positive Sollen zukommt³⁷.

3.3.1.3. Splošni prikaz

Če sestavimo vse najstvene zakone ter njihove konsekvence in če upoštevamo še vrednote, dobimo tretjo in končno tablico. Treba je tudi upoštevati, da se lahko, ko gre za obstoj ali neobstoj objekta O, istovetno misli tudi na dejanski obstoj ali neobstoj primernega objektiva, se pravi na dejansko resničnost trditve o obstoju ali neobstoju predmeta O.

I. Das positive Sollen kommt zu:

- a) der Existenz des Gegenstandes O, falls die Tatsächlichkeit der Nichtexistenz des Gegenstandes O besteht und Unwert hat;
- b) der Nichtexistenz des Gegenstandes O, falls die Tatsächlichkeit der Existenz des Gegenstandes O besteht und Unwert hat.

II. Das negative Sollen kommt zu:

- a) der Existenz des Gegenstandes O, falls die Tatsächlichkeit der [mogoča napaka v besedilu. Dodati: Nicht]Existenz dieses Gegenstandes nicht besteht, aber Wert hätte, wenn sie bestünde;
- b) der Nichtexistenz des Gegenstandes O, falls die Tatsächlichkeit der Existenz dieses Gegenstandes nicht besteht, aber Wert hätte, wenn sie bestünde³⁸.

Če pa želimo vključiti intenzivnost v te zakone, zadostuje le ugotovitev, da med *Sollen*-om in *Wert*-om velja zakon direktne sorazmernosti, iz česar sledi, da višja kot je vrednost, večja bo intenzivnost najstva.

:3.3.2. Sollen in obstoj njegovega predmeta

Glede na vrsto eksistence ali obstoja, ki se lahko želi ali mora biti, bomo takoj videli, da je *Sollen* povsem izključen glede na objekte ali objektivne, ki nujno eksistirajo ali obstajajo ali ki, nasprotno, nujno ne eksistirajo ali ne obstajajo. Z drugimi besedami, *Sollen* se nanaša na objekte ali objektivne, ki so ontološko mogoči. Samo stanje stvari [*Tatsache*] je lahko predmet ali, bolje rečeno, objektiv, cilj najstva, in stanje stvari mora biti zato ontološko le mogoče, se pravi niti nujno, niti popolnoma nemogoče.

Poleg tega je hotenje nemogoče tudi glede na stanja stvari, ki niso nujna,

³⁷Die Natur des Sollens, 48.

³⁸Die Natur des Sollens, 49.

ampak kljub temu so že dejanska v trenutku hotenja. Da bi bilo pozitivno hotenje mogoče, mora v vsakem primeru stanje stvari biti mogoče, ampak še vedno neuresničeno.

Um ein Objektiv A positiv begehren zu können, genügt ja der Umstand, daß man die Tatsache dieses Objektives eben nicht weiß, sondern bloß annimmt. Darnach ist Gegenstand der positiven Begehrung die Tatsache d.h. derjenige Gegenstand, der nur durch ein evidentes Urteil adäquat erfaßt wird; es gilt nur die Einschränkung, daß das Begehren dieser Tatsache und das Urteilen derselben nicht zugleich existieren können. Unser Schachspieler begehrt denjenigen Gewinn, der durch das wahre Urteil: der Schachspieler hat gewonnen, – erfaßt wird; dessenungeachtet kann er während seines Begehrens dieses Objektiv nicht behaupten³⁹.

Tako kot ontološko nemogoči objektivi v nobenem primeru ne morejo biti predmet pozitivnih hotenj (in, še bolj, negativnih), ontološko nujni objektivi nikoli ne morejo postati predmet negativnih hotenj (in, še bolj, pozitivnih), ker je pozitivna želja nekega stanja stvari istovetna negativni želji njegovega nasprotja, saj je to posledica zgoraj navedene enakovrednosti predmetov, ki ustrezajo tem željam.

::3.4. Nujnost in slučajnost

:3.4.1. Možnost in nujnost objektivov

Veber namerava sedaj pojasniti, kaj so mogoči objektivi, nujno obstoječi ter ontološko nemogoči. Možnost ali nemožnost temelji lahko na sami naravi ali je, nasprotno, odvisna od zunanjih okoliščin ali vzročnih povezav. Prva pripada idealnim objektivom brez izjem, medtem ko druga, odvisna od zunanjih okoliščin ali vzrokov, pripada eksistenci. Klasičen primer po naravi nujnega objektiva so vse sodbe, ki se nanašajo na eksaktne matematične funkcije, medtem ko so po naravi nemogoč objektivi vse napačne matematične funkcije. Odvisna od okoliščin pa je na primer realna sodba "To se je zgodilo".

Zato, ker so okoliščine in vzročne zveze, na katerih temeljijo nenujne eksistence, po svoji naravi izven teh eksistenc samih, lahko govorimo, tudi v tehničnem smislu, o *slučajnosti*. Ta ima lahko različne oblike in stopnje. Tolmačenje dogodka iz zunanjega sveta kot nujno določenega po vzročni verigi dejstev, ki niso povezana s katerimkoli dejanjem subjekta, zmanjša njegovo slučajnost do minimuma ali jo celo prekliče. Velja tudi obratno. Po takem postopku se lahko vsaka eksistenca ali vsak obstoj pojavlja kot manj ali bolj

³⁹Die Natur des Sollens, 54.

nujen. Ta nujnost pa lahko naraste do točke, kjer ni več prostora za možnost. Ko ni več možnosti za obstoj, tj. ko je obstoj absolutno nujen ali popolnoma nemožen, ne more biti "predmet *Sollen*-a". Kot primer Veber navede, da se lahko smrt človeka, še posebej vojaka v vojni, kar seveda je in ostaja zelo žalostno dejstvo, razloži, kot če bila vzročno nujna, s čimer že postane razlog žalosti, pa vendar ne more biti predmet negativne želje ali zavračanja (v tem primeru, v obliki kletve).

Wir haben dorten gesehen, daß bestimmte Objektive am Punkte, da sie jeder kausalen Bestimmung entbehren, gegebenenfalls das positive bzw. negative Sollen notwendig fundieren, während am Punkte maximaler kausaler Bestimmung derselben Objektive jede Sollensmöglichkeit aufhört. Darnach ist aber evidentenmaßen die Vermutung berechtigt, daß diese beiden Endpunkte gegebenenfalls mit den Endpunkten eines Sollenskontinuums zusammenfallen, das seinerseits am Punkte maximaler kausaler Bestimmung sein unendliches Minimum, am Punkte des unendlichen Minimums kausaler Bestimmung dagegen sein Maximum aufweist. Dieses Sollensmaximum braucht natürlich keine unendliche Größe zu sein: nach der schon durchgeführten Determination der Sollensgesetze bestimmt sich vielmehr dieses Sollensmaximum nach der Größe der jeweils zugeordneten äquivalenten Werte bzw. Unwerte⁴⁰.

Če se vračamo na primer vojakov, ki so umrli v vojni in razložimo to smrt v smislu čiste slučajnosti ter brez nujnosti, ji pripada negativni *Sollen* v obliki kletve ali zavračanja, in sicer z intenzivnostjo, ki ustreza nevednosti tega stanja stvari. Intenzivnost *Sollen*-a je torej v obratnem sorazmerju z vzročno nujnostjo.

Äußerlich notwendigen bzw. unmöglichen Objektiven kommt [...] das negative bzw. positive Sollen notwendig zu; die Intensität dieses Sollens variiert im umgekehrten Verhältnisse mit der Zunahme der kausalen Bestimmungen dieser Objektive⁴¹.

:3.4.2. Reformulacija zakonov *Sollen*-a

Veber lahko preoblikuje najstvene zakone in vključi vse, kar je izvedel o vzročni nujnosti:

1. Nur Existenzen und Nichtexistenzen bzw. die diesen äquivalenten Bestände können positiv bzw. negativ gesollt sein;
2. diese Objektive können nur als Tatsachen Sollensträger sein;

⁴⁰Die Natur des Sollens, 62-63.

⁴¹Die Natur des Sollens, 64.

3. die Sollensintensität wird nicht nur durch die Intensität der äquivalenten Werte bzw. Unwerte, sondern auch durch die größere oder geringere Kausalbestimmtheit dieser Objektive im Sinne des oben graphisch dargestellten Gesetzes bestimmt⁴².

V povezavi s 3. točko zgoraj navedenih zakonov je treba poudariti, da lahko gre za "lastno vrednost" [*Eigenwert*] ali za tako imenovano "funkcionalno vrednost" [*Functionswert*]⁴³.

::3.5. Najstvo in pravo. Pozitivni *Sollen* in negativni *Sollen*

:3.5.1. Pozitivni *Sollen*

Pred zaključkom drugega poglavja disertacije Veber spet raziskuje dejstvo, da pozitivni *Sollen* pripada predmetom, ki še ne obstajajo, ampak bi bili vredni, če bi obstajali. Stanja stvari, ki še obstajajo, ali, še bolj, same dejanske eksistence, niso možni predmeti za *Sollen*. Vendar, če take eksistence ali taki obstoji so vredni, so kljub temu predmet posebne sodbe, ki ima obliko *pravice*⁴⁴, *Recht*: "Wenn der wertvolle Gegenstand O existiert, so verdient er, daß er existiert bzw. er existiert mit Recht"⁴⁵. Kot *Sollen*, je tudi *Recht* idealna lastnost, ki se glede na vrednoto obnaša enako kot pozitivni *Sollen* in pripada dejanskemu ali nujnemu obstoju oz. eksistenci.

:3.5.2. Negativni *Sollen*

Negativni *Sollen* pa se obnaša precej drugače od svojega korelata *Recht*. Kot je znano, se tako pozitivni kot negativni *Sollen* nanaša na stanja stvari, ki se štejejo za vredna v pozitivnem primeru, za nevredna pa v negativnem primeru. Pozitivni *Sollen* pripada vrednim predmetom v slučaju, da ti predmeti lahko obstajajo, ampak še niso uresničeni; negativni *Sollen* pa pripada nevrednim predmetom le v slučaju, da obstajajo. Negativni *Sollen* postane pozitiven, ko se nanaša na stanja stvari nasprotnega predznaka, se pravi na neposredno nasprotje negativnega obstoječega stanja stvari: nasprotni objektiv je vredno

⁴²*Die Natur des Sollens*, 65. V originalu Veber z grafično shemo orisuje zakon nasprotne sorazmernosti, ki velja med vzročno nujnostjo in najstveno intenzivnostjo.

⁴³*Functionswert* se pojavi, ko je obstoj danega objekta transcendentalen pogoj za obstoj drugega predmeta, ki nosi *Eigenwert*.

⁴⁴Prvi pomen besede "pravica" tukaj ni takoj praven, juridičen, ampak se nanaša na legitimnost in upravičenost danega stanja stvari.

⁴⁵*Die Natur des Sollens*, 72.

stanje stvari, kateremu, v slučaju neobstoja, pripada pozitivni *Sollen*, v slučaju obstoja pa pripada *Recht*.

Dem soeben Gesagten zufolge scheint es aber selbstverständlich, das auf der Seite der Werttatsache vorzuliegende Korrelat des negativen Sollens [...], dem positiven Sollen sowie mit dem "Rechte" zu identifizieren. In unserem Beispiel würde das heißen: Der negativ gesollten Tatsache: O' existiert – entspricht im Sinne des oben statuirten Gesetzes die positiv gesollte Tatsache: O' existiert nicht – wofern letztere als nicht bestehend, dieselbe "rechte" Tatsache: O' existiert nicht – wofern letztere als bestehende gedacht wird⁴⁶.

Pozitivni *Sollen* pripada torej vrednemu predmetu, ki še ne obstaja, medtem ko mu, če obstaja, pripada *Recht*. Negativni *Sollen* pripada nevrednemu predmetu, ki obstaja; hkrati pa nasprotnemu vrednemu obstoječemu predmetu pripada *Recht*. Pozitivni *Sollen* je torej predmetni korelat *Recht*-a, medtem ko je negativni *Sollen* istoveten *Recht*-u, ki pripada nasprotnemu vrednemu predmetu, če ta obstaja.

:3.5.3. Sklep

Veber zaključuje svojo argumentacijo in spet izpopolnjuje najstvene zakone, ki jih je doslej obravnaval.

1. Zufällige Unwerttatsachen sind ihrer Natur nach negativ gesollt;
2. Zufällige Werttatsachen sind ihrer Natur nach:
 - a) positiv gesollt, wofern sie nicht bestehen,
 - b) recht, sofern sie bestehen;
3. Das direkte Gegenteil des "Recht" fällt mit dem negativen Sollen zusammen⁴⁷.

::4. RAZVOJ VEBROVE FILOZOFIJE V POZNEJŠIH DELIH

::4.1. Predmetnoteorično obdobje

Teorija najstva kot predmeta, s katero se v glavnem ukvarja zgodnji Veber, se razširja v delu, napisanem v slovenščini, *Sistem filozofije* iz leta 1921, ki naj bi bil prvi od treh tomov, ki predstavljajo pravi sistem univerzalne filozofije na podlagi modernega sistema, ki se je razvijal od 18. stoletja naprej. Vendar pa je Veber napisal le prvo knjigo, s podnaslovom *O bistvu predmeta*. To je

⁴⁶Die Natur des Sollens, 74.

⁴⁷Die Natur des Sollens, 75.

spoznavnoteoretična razprava, ki namerava ugotoviti in upravičiti predmetnostno teorijo kot znanost. Tu Veber poudarja, da imajo čustva in stremjenja lastno predmetnost, ki se je ne da zamenjati ali nadomestiti s predmetnostjo, ki pripada prvima dvema razredoma doživljajev, se pravi predstavam in mislim. Predstave imajo kot predmet **osnove**, misli **dejstva**, čustva pa **vrednote** ter stremjenja **najstva**.

Kot je bilo mogoče domnevati iz polnega naslova disertacije leta 1916, in kot je Veber orisal v drugem delu tistega zgodnjega spisa, obsežno poglobitev teorije o pravilnosti najstvenih in deontičnih doživljajev predlaga v *Etiki* leta 1923. V tej knjigi predlaga splošne orise in strukturo tega, kar on imenuje “logika nagonске pameti” in tako prehitava teme, ki v naslednjih letih dobijo svojo popolno obliko v *Deontiki* filozofa Ernsta Mallya (1879—1944). To je sistem aksiomatične logike, ki določa kriterije pravilnosti nagonских doživljajev, se pravi čustev in stremljenj. Ta logika se razlikuje – ampak je tej tudi analogna – od klasične logike, ki normira pravilnost umskih doživljajev. Pravilnost doživljaja izhaja iz njegovega ujemanja z npravstveno ali najstveno kvaliteto, ki pripada predmetu, kateremu je doživljaj naperjen. Če je predmet nosilec pozitivne psihološke vrednote, potem je pravilno želeli njen obstoj. Z drugimi besedami: pravilno je, da si želimo, da naj ta možen predmet postane realnost. Dobrota in pravičnost ne izhajata iz dolžnosti, ampak je dolžnost taka zato, ker je predmet, kateremu je doživljaj naperjen, dober in pravičen. Na tak način lahko Veber tudi pojasnjuje, da je temelj pravnih norm in zakonov npravstvena kvaliteta njihovega predmeta. Če bi bil zakon v nasprotju z aksiomi, ki določajo pravilnost npravstvenih in najstvenih doživljajev, ki jih orisuje “logika nagonске pameti”, ti zakoni ne bi bili le brez obveznosti, ampak bi bilo potrebno celo napeti vse moči za njihovo razveljavljenje.

::4.2. Antropološko obdobje

Od spisa *Filozofija* leta 1930 naprej, prehajajo vprašanja, ki jih je Veber doslej obravnaval izključno iz predmetnoteoretičnega vidika, ki predpostavlja Meinongovo metodologijo in terminologijo, čez “prelomnico” v antropološko smer: Veber razume, da ni mogoče govoriti o pravilnosti doživljajev, če poleg predmeta doživljajev ne upoštevamo tudi *subjekta*, nosilca teh doživljajev, ki je vedno posamezni *jaz*. S tega vidika Veber razširja svojo perspektivo in upošteva tudi socialno razsežnost človeškega življenja.

::4.3. Realistično obdobje

Za poznejšega Vebra je značilna njegova druga “prelomnica” v ontološko-realistično smer, ki je zaradi njegove zgodnje upokojitve na žalost ostala nedovršena. Ob koncu svoje filozofske poti poskuša vzpostaviti neposreden in realen dostop najstvenim in nravstvenim bistvom, saj je jasno, da imamo neposreden dostop do stvarnosti in ne zgolj do duševne podobe stvari.

::LITERATURA

Veber, France, Die Natur des Sollens und sein Verhältnis zum Werte unter kritischer Würdigung namentlich der neusten einschlägigen Theorien zu untersuchen und das Ergebnis wo möglich den Grundproblemen der Ethik nutzbar zu machen (Wissenschaftliche Schriftenreihe des Pavelhauses, Band 4; Znanstvena zbirka Pavlove hiše, 4. knjiga), ur. REICHMAYR, MICHAEL, Kulturverein für Steiermark, Graz; Pavelhaus/Pavlova hiša, Bad Radkersburg, 2004.

Veber, France, *ETIKA. PRVI POIZKUS EKSAKTNE LOGIKE NAGONSKE PAMETI*, Učiteljska tiskarna, Ljubljana, 1923.

Hlebš, Jože, Christliche Philosophie der Slowenen, Hermagoras-Mohorjeva, Klagenfurt-Ljubljana-Wien, 1997, 116-144.

Juhant, Janez, Vebers Ethik in dem „System der Wissenschaft“, „Anthropos“ 37, 1/4 (2005) 81-94.

Potrč, Matjaž, *Etika pri F. Vebru in Kantu*, „Revija 2000“ 50/51 (1990) 57-73.

Strahovnik, Vojko, *O Vebrovem pojmovanju dveh tipov socialnosti: cerkveno občestvo kot vrhovna oblika človeške socialnosti*, „Tretji dan“ 11 (2001) 85-93.

Strahovnik, Vojko, Veber's Ethics, „Anthropos“ 37, 1/4 (2005) 105-116.

Trstenjak, Anton, *Die Begründung der Ethik nach Franz Veber*, Diss. Institutum Philosophicum Oenipontanum S.J., Innsbruck, 1929.

Trstenjak, Anton (ed.), Vom Gegenstand zum Sein. Von Meinong zu Weber. In Honorem Francisci Weber Octogenarii, Trofenik, München, 1972.

Popolnejši seznam Vebrove literature in literature o Vebru se nahaja v:

Veber, France, Filosofia. Dottrina fondamentale sull'uomo e sul suo posto nella creazione, ur. MARINI, EMANUELE, Cittadella, Assisi, 2011, 587-626.